

Gádorné dr. Donáth Blanka (1921–2015)

„Az én műfajom annak kibogozása és általánosítása, amit átélek.”

Donáth Blanka pályájának jelentős részében a pszichológia nevelést szolgáló hatásának érvényesítését tekintette feladatának, a gyerek-szülő, tanár-diák kapcsolat finomítását, a híd építését a különböző generációk között.

Pszichológia, filozófia és esztétika szakon végzett; pszichológusként főleg kamaszokkal, diák- és pedagógus csoportokkal dolgozott. A kamaszlányok életvezetését segítő levélregénye, a *Lányok könyve* hangvételét, tartalmát első megjelenése után fél évszázaddal is aktuálisnak találva, újra szerkesztve kiadták 2011-ben is. A személyiségfejlődést segítő iskolai csoportmunkában támadt felismeréseire iskoláinknak ma is égető szüksége lenne. Rá emlékezve leghasznosabb, ha ma is minden szavában aktuális gondolatiból idézünk.

60 éven keresztül publikált, írásainak jellegéről egy 1972-ben készült jegyzetében – amelynek az érvényességét 2000-ben megerősítette – így ír:

„Elveszett [...] idő számomra minden külső adat, anyag, eredmény tudományos feldolgozni próbálgatása. Az én műfajom annak kifejezése, *kibogozása* és általánosítása, amit átélek. Ha akarom, ha nem, önmagamot dobom be kísérleti alanyként egész életemben. Ha valakinek haszna lehet – rajtam kívül – e virbli tanulságainak levonásából, csak akkor és azáltal lehet, ha eljutok benne az emberi, vagy legalábbis bizonyos emberi életek általánosságáig. Ami nekem a lereagálás, a feldolgozás útja, abból lehet külső haszon is – másoknak.”¹

A pedagógusszerepet olyan szempontból közelíti meg, amelyet nap mint nap fontos szem előtt tartanunk.

„Úgy tűnik, hogy a (pedagógus szerepről szóló – A szerk.) problémakörnek egyik *kulcskérdése* a szimmetrikus-asszimmetrikus kapcsolatrendszerhez való viszony. [...]”

Utalnunk kell a pedagógusnak az iskolai struktúrában és hierarchiában betöltött szerepváltozataira. Azért olyan lényeges ez, mert ha valaki megmarad a pedagóguspályán, akkor hat éves korától nyugdíjazásáig ebben a közegben él, ebben gondolkodik, formálódik. Ebben szerzi tapasztalatait – s ha hajlama van rá, ebben merevül, kövesül meg. Ez a közeg lényegében kétféle, egymással tükörképes szerephelyzetet kínál. Az iskolakezdéstől a diplomaszerezésig, sőt, a mi témánkat közelebről érinti, a tovább-

¹ Gépírásos jegyzet, Mátraháza, 1972. március 5. Megerősítve 2000. június 28-án.

képzés szokásos keretei között is ő az, akit tanítanak, utasítanak, s ő az, aki befogad és engedelmeskedik. Attól kezdve, hogy tanítani kezd, ugyanaz történik, de fordítva.

[...]

A szakintézmények már említett me-rev, hierarchikus struktúrája viszont a pedagógusnak, a saját diákkorától tanárkorá-ig szinte kizárólag aszimmetrikus kapcsolat-rendszereket kínál. Az ilyen kapcsolatokban érvényes viselkedés normáit erősíti és rögzíti, azaz újra és újra erre szocializálódik. Amennyiben a családban más viselkedés-mintákat kapott, igen nehezen viseli el iskoláink általánosnak mondható merev kö-zegét. Többek között ezek azok a fiatalok, akik lelkes kezdés után elhagyják a pályát, miután hiába próbáltak szuverén módon szimmetrikus kapcsolatba lépni az iskola-vezetéssel és a gyerekekkel egyaránt. Ah-hoz ugyanis, hogy a gyerekek elfogadják, ne pedig gyengéségnek vegyék az ilyen pe-dagógus demokratikus, szimmetrizáló ma-gatartását, sok időt és türelmet kívánó fo-kozatosság, egyénileg kikísérletezett mód-szer kell.²²

EGY TÁRSADALMIVÁ TÁGULÓ FELADATRÓL

„Érthető és természetes, hogy a különböző egyházak, illetve a vallásos családok az akadályoztatás évtizedeinek múltával pó-tolni igyekeznek gyerekeik, tanulóik világ-nézeti formálását. Vagyis érthető, hogy ka-tolikus, protestáns, zsidó óvodák létrejöt-tek, létrejönnek. S ez folytatódik. Ma már a gimnáziumok, sőt még néhány egyetem is vallási megszólás szerint működik. Ez

egyrészt nagy vívmány a szellemi szabad-ság terén. De annál biztosabb az is, hogy így neveltjeinknek *egyre belterjesebb* lesz a világhoz, az osztársadalomhoz, a másik emberhez való viszonyuk. Ez természetes és elkerülhetetlen. Minden negatív hozzá-állítás nélkül is idegen lesz és marad az a munkatárs, véletlen ismerős, röviden a *má-sik ember*, akivel nincs közös emlékem, él-ményem. Nem is volt. S az „idegennel” szemben, tudjuk, milyen könnyen szület-nek elfogultságok, tévedések, félreértések. Egyszerűen ismerethiányból. De nemcsak ismerethiányról van itt szó, hanem a közös élmények hiányáról is. (A focitól az ünne-pélyekre való készültség, az összeveszésektől az életre szóló bizalmas beszélgetésekig és hasonlókéig.) Ha viszont a felnövekedés minden fázisában mindig minden ugyan-abbban a zárt körben zajlik le (lásd előbbi), ez biztos táptalaja a későbbi klikkesedésnek befelé, s a bezárkózásnak kifelé. [...]

De vajon az egyén és a közösség (társa-dalom, nemzet fejlődésének szempontjából nem lenne-e termékenyebb, ha egyre töb-ben lennének az olyan szellemiségű fiata-lok, akik az *átjárhatóságot* képviselik? Tehát azok, akik minél tágabb lélekkel képesek befogadni, megérteni (nem átvenni) a ma-gukétól különböző, de értékálló nézőpon-tokat is. *Ily módon kevésbé lennének a közös ügyek együttes szolgálatától elvágva.* Ezeknek a közös tevékenységeknek (kulturális, sport stb.) a megszervezése egyike lehetne az ak-tuális ’köznevelési’ feladatoknak.²³

Mintha állandóan azt élte volna át, hogy Feladata, dolga van; segítenie kell abban, hogy a hozzá fordulóknak önisme-retre tegyenek szert.

²² G. Donáth Blanka: Személyiségfejlesztő csoportok a pedagógus-továbbképzésben. Tapasztalatok és szempontok. Magyar Pszichológiai Szemle, 1987–88. XLIV–XLV. 3. sz., 187–188. o.

²³ Előszó a Futamok a Halljad Izrael! –hez. Arktis, Budapest, 2005.

Közel egy századot élt, olyant, amelyben az emberiség történetében talán leg-szörnyűbb módon tombolt a Gonosz; amikor voltak, akik tapsoltak, amikor a teherautó elindult Bergen-Belsen felé. Csekély vigasztalásul benne volt 56-nak az a 12 napja is, amikor kegyelmi állapotba került az ország, amelyet aggódva szeretett.

Néhány éve saját publikációs listáját kapta ajándékkul, de nem a listának, hanem ennek a mondatnak örült: „Az emberekbe fektetett munka nem volt katalogizálható.”

92 éves volt, amikor a következő kérdést és választ jegyezte fel magának: „*Mit kíván az Isten a zsidóságtól?*” –, „*Hogy olyanná váljon, mint Jézus!*” – (utána zárójelben: „*kifejtendő adósság*”).

Kiss Hajnal: Az MPT Staféta tábora és a Kultúrák Közötti Kommunikáció találkozója – Két út a találkozás felé

A Staféta tábor fő színhelyén, a balatonfüredi Sport Szállóban a Magyar Pedagógiai Társaság 125. évfordulójára emlékeztünk.¹ Az oktatástörténeti háttér megrajzolása után kiemelkedő pedagógus egyéniségek szakmai élettörténetéről, a kárpátaljai kisdiednevelésről, a tanoncképzésről, „a házi nevelés ferdeségeiről”, majd a napjainkban kiteljesedő

Gyerekkora óta vonzotta a láthatón, tapinthatón, érzékelhetőn túli – a transzcendencia. Közvetítőre nem volt szüksége, *a maga papja volt.* – Amint a *Hagyd örökül fiadra* című családtörténetében írja - „Izrael sátra alatt” és a „kereszt jegyében” élt. Számára a kettő együtt volt természetes.

Utolsó születésnapját szűkebb baráti körben ünnepeltük. Egyikünk – mint egy a neki szóló ajándékként – ezt mondta: „*Mindig úgy éreztem, hogy van egy örözm.*” – pontosan fejezve ki azt, amit a jelenlévők közül többen is éreztünk, vagyis, hogy ő a jobbik énünk öröze volt.

A bevezetőt írta, G. Donáth Blanka írásából a szemelvényeket válogatta, a részleteiben idézett búcsúztatót mondta: Kereszty Zsuzsa

Kézműves matematika programról hallhatunk.

A segítő szakma képviselőit, így a pedagógusokat is vonzó nemzetközi személyközpontú találkozóznak a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kara adott otthont.²

Mindkét bentlakásos tábor közös eleme volt: a befogadó léggör, a részt vevők vegyes életkora, a strukturált idő³ kreatív kitágítása (a Staféta táborban esti eszmecsere formájában, a pécsi táborban ad hoc témacsoportvezetéssel), végül, de nem utolsósorban a nemzetköziség – a Staféta táborban volt kárpátaljai vendég (és téma), Pécssett pedig a „kö-

¹ 2015. június 25–28.

² 2015. július 13–19.

³ A 2015. évi Staféta tábor programja: <http://pedagogiai-tarsasag.hu/wp-content/uploads/2015/05/Staf%C3%A9ta-t%C3%A1bor-2015-r%C3%A1bl%C3%A1zatos-terve.pdf>

zeli” nyugat-európai résztvevők mellett egy témacsoport-vezető immár másodszor jött Ausztráliából kelet-európai encounter (személyközpontú találkozó) élményét átélni.

Miért kapcsolom össze ezt a két programot? Mert a hasonlóságok és különbségek összehozására sarkalltak. Mindkettőre jellemző volt a feszített tempó: az egyikben inkább a szó dominált, a másikban a „csend”. Megértettem, mennyire szükség van mindkettőre. Izgalmas befogadni az újat, de legalább ennyire izgalmas a csend, amikor a belső beszédé a főszerep. Hogyan is?

Az idei népes Staféta táborban – a tavalyihoz hasonlóan⁴ – elmaradhatatlan volt a szerepjáték. Ezúttal az MPT alapító ülését a korabeli elnököt alakító *Trencsényi László* tanár úr szereposztásával, egyénített (érdeklődési körhöz szabott) szerepekkel, korabeli jelmezt öltve idéztük meg. Ez a „színpadi helyzet” lehetőséget adott nemcsak a múltbeli pedagógiai tekintélyszemélyek felidézésére (magam *Kármán Mórt* alakíthattam), hanem saját szakmai nézőpontunk kifejezésére is. (Fel)idézése során azonosulhattam Kármán gyermekközpontú gondolataival:⁵

„A testi szervezet benyomása, a szülői ház, a nemzetiség szellemi befolyása alatt már korán oly sajátos jellegű és maradandó lelki élet fejlődik ki minden gyermekben, melyet a nevelőnek,

tanítónak kellő tiszteletben kell tartania.” (27. o.)

„... míg a növendék tudatos önművelésre képtelen, a nevelője lesz lelkének hű tükré.” (36. o.)

„Legnehezebb (...) a növendéket elvszerű magamegpróbálásra készíteni és önismeretre képesíteni. Föltétele legelőbb is, hogy a nevelő szorgos megfigyeléssel, mely gondos felügyeletet tud gyakorolni terhelő korlátozás nélkül, pontos tudomást iparkodjék szerezni növendéke lelki sajátosságairól, tetteinek igaz indokairól – azután, hogy kettejük viszonya eleitől fogva nyílt őszinteségre épülvén, lehetetlenné tegyen minden ámtást, vagy legalább azonnal eláruljon minden hamis tettét. (...) Főkötelessége a nevelőnek, hogy kifejezésben és szóban mindent kerüljön, ami netalán növendékét elriasztaná a szabad véleménynyilvánítástól, csökkenthetné közlékenységét, megakaszthatná önkéntes vallomásait; ellenben fel kell használnia emberismeretének minden útmutatását és érvényesítenie emberszeretetének teljes hatalmát, csak hogy növendékét kellőképp gyámolítsa az önmegfigyelés és magakénytetés súlyos munkájában.” (36. o.)

De megengedett volt az is, ha valaki „csak” történelmi szerepét játszotta el. A nyitó estén, majd aztán a későbbiekben is jól keveredtek gondolatok és érzések. (A tábor-

⁴ Fábry Ilona: A Magyar Pedagógiai Társaság Staféta tábora – 2014. UPSZ 2014/5-6. 144. p. http://www.ofi.hu/sites/default/files/attachments/upsz_5-6_online.pdf

Kiss Hajnal (2014. 08. 30.): Gondolatvonások. *Tani-tani Online*. Letöltés: <http://www.tani-tani.info/gondolatvonasok> (2015. 11. 01.)

Kiss Hajnal (2014): Egy első Staféta-táboros gondolatai. *A Kisgyermek*. 8. 3. sz. 26. Letöltés: http://www.akisgyermek.hu/e8s3_tj.jpg (2015. 10. 07.)

⁵ Kármán Mór válogatott pedagógiai művei. Összeállította és a jegyzeteket írta: Falus Iván <http://mek.niif.hu/07600/07677/07677.pdf>

nyitó szerepjáték „tanfériai” korabeli nyelvhasználatot utánozva, szakmai kérdéseket feszegtetve érveltek a Magyar Pedagógiai Társaság megalapítása mellett.) Az előadások témája széles spektrumon mozgott: A 125 évvel ezelőtti történelmi-oktatáspolitikai kontextusról *Kelemen Elemér*,⁶ a kárpátaljai kisgyermek-nevelési érdekképviseléről *Rebo Anna*, a néptanítók hétköznapjairól *Tölgyesi József*, a felsőoktatási szaknyelvről *Munkácsy Katalin*, a tanoncképzésről és a balatonfüzfői Öveges Iskoláról *Mézes József* tartott előadást. Végül az 1899-es gyermekvédelmi kongresszuson és az MPT felolvasóülésein tárgyalt – még ma is aktuális – nevelési kihívások felvillantásához a kongresszus terjedelmes jegyzőkönyve és a MPT Könyvtára sorozat kötetei szolgáltak forrásul.

A szerepjátékkal belekóstolhattunk a kor érzés- és ízlésvilágába. Élmény volt a néptanító immár néprajzi alakjának felidézése; a két különböző világból való ember, a bölcsész és a matematikus rokon beszéde; a közös kiutkeresés a matematikusok által a szoba padlójára kirakott labirintusból; a veszprémi Iskolamúzeum *Demény Pál* látlatvezetésével; a *Snétberger Ferenc* vezette Zenei Tehetségközpont hallgatóinak világzenei koncertje a Buhim-völgyi Baráti Kör székhelyén a *Bösze-*

házaspár jóvoltából; a tábor éjszakába nyúló, értelmező beszélgetései vallásról, identitásról, etikai nevelésről, a pszichológia szükségességéről a pedagógia válsághelyzeteiben.

A pécsi nemzetközi személyközpontú találkozó *nagycsoporttal* kezdődött, ahol tizenkét országból érkezett résztvevői körben (összesen százhuszonketten voltunk) magyar-angol szinkrontolmácsokkal kezdtük a beszélgetést. Miről is? A puha és kemény diktatúra személyes átéléséről, annak utólagos megértéséről erdélyi és nyugat-európai szemszögből, a nők és gyermekek sajátos jogairól, sajátos kiszolgáltatottságaik ellensúlyozására, a nem kívánt érintés pszichológiájáról, a személyes kapcsolatok mindennemű erőszaktól való megtisztításáról.

Minden délután szabadon választható *témacsoport* volt tizennyolcféle témában.⁷ Bemutatkozott a szabad játékra fókuszáló Playwork mozgalom,⁸ a személyközpontú szervezet/vezetés.⁹ A távoli kultúrákat közel hozó beszámoló¹⁰ és a Gondolkodásfejlesztő Dienes-játékok¹¹ témacsoportjai mellett felvonultak a mozgás- és képzőművészet,¹² a co-counselling (a teremtő, társas támogató jelenlét művészete)¹³ gya-

⁶ Előadását egy következő lapszámunkban közöljük. (A szerk.)

⁷ A témacsoportok témái és absztraktjai elérhetőek: <http://www.encounter.hu/2015/temacsoportok>

⁸ Suhajda Virág: Engedjük szabadon játszani a gyerekeket! <http://www.encounter.hu/engedjuk-szabadon-jatszani-gyerekeket?language=hu>

⁹ Turóczy Levente: Személyközpontú szervezeti működés és vezetés <http://www.encounter.hu/szemelykozpontu-szervezeti-mukodes-es-vezetes?language=hu>

¹⁰ Klein Dávid: Everest: kapcsolatunk komplikált <http://www.encounter.hu/everest-kapcsolatunk-komplikalt?language=hu>

¹¹ Klein Sándor: Gondolkodásfejlesztő Dienes-játékok <http://www.encounter.hu/gondolkodasfejleszto-dienes-jatekok?language=hu>

¹² Szamosi Judit: Mozgásban, állandó változásban <http://www.encounter.hu/mozgasban-allando-valtozasban?language=hu> és Klein Izabella: Nem „fejben dől el” – a művészetterápia a gyakorlatban <http://www.encounter.hu/nem-fejben-dol-el-muveszetterapia-gyakorlatban?language=hu>

¹³ Ruzsa Ágota: Co-counselling <http://www.encounter.hu/co-counselling?language=hu>

korlatorientált „foglalkozásai” is. Egyes témacsoportok filozófiai, környezetvédelmi, kulturális kérdéseket feszegettek.¹⁴ A gyermekkori kétnyelvűségről¹⁵ magyar, sváb, tatár-grúz-orosz, magyar-holland, román résztvevői körben beszélgettünk.

A *Philip Zimbardo* szociálpszichológus Heroic Imagination Project (HIP) oktatási modelljén alapuló¹⁶ Hősök Tere Kezdeményezés (HTK) pécsi csoportja *Klein Sándor* meghívására mutatkozott be a találkozón egy témacsoport keretében. A HTK program célkitűzése, hogy laikusok és tanárok képzése révén Magyarországon „az együttérzés és egymásért cselekvés tíz év múlva társadalmi norma legyen. (...) Olyan világban szeretnénk élni, amelyben merünk kiállni és tenni másokért. Ahol az együttérzés társadalmi norma.”¹⁷

A napokat strukturáló két *kiscsoport*-ban folytak a beszélgetések. Ezek során az „én és a másik” (ranschburgi értelemben is) számtalan alakjában mutatkozott meg. Megfogalmazódott a szülő-gyermek kapcsolatban elszalasztott, immár jóvá nem tehető nevelési hiba miatti kín. Vagy például a gyökértelenség fájó érzése. De rögtön éles ellenpontként felbukkant az a tapasztalat, hogy talán a több otthon több gyökereket is jelent. (És jelenthet-e ugyanez többféle identitást? Ha erdélyi gyökerek jelentik az otthont, Budapest az itthont, s mindkettőhöz külön nyelvi stílus tapad... S vajon ez az állapot erősebbé is tesz? – sorakoz-

tak bennem a kérdések.) Az egyik személyes történetből kiderült, hogy az elhallgatott családi titkok nemcsak dezorientálnak, hanem az „áldozatot”, a gyermeket nem engedik felnőni. De a kötődés is lehet fojtogató, derült ki egy másik elbeszélésből: ha az anya idegenkedik gyermeke önálló tetteitől, ha folyton tudni akarja, merre jár, megakadályozza az igazi útkeresést. A felnőtté válás nem jelent disszidálást a családból, demonstrálta egy újabb történet. Aztán gyermeki perspektívából került eléink a buzgó pedagógus anya képe, aki megtanulta az erőszakmentes kommunikációt, de kísérleti áldozata, a szenvedő fél, saját gyermeke lett. (Mindezt én anyaként hallgattam, ugyanis gyermekem – a tábor egyedüli gyermek résztvevője – autópályát rajzolt „tinédzser barátaival”, azaz a felügyeletét vállaló középiskolás önkéntesekkel...)

(Igen, a gyermek szembesít hibáinkkal, ha másképp nem, az életével.)

A táborokban a generációs, nyelvi, kulturális sokféleség nem akadály volt, hanem, ha mertünk kockáztatni, szólni, kérdezni, inkább sűrített élményforrás. Minél többet kockáztattunk, annál több emberhez kapcsolódhattunk. Úgy tűnt, az érzéseknek, a baráti kötődésnek nemzetközi környezetben sem kell tolmács. (Ahogy fiam mondja: „Ha nincs barátod, nem törődnek veled!”) Az átélt „mi-érzés” a valahová tartozás megnyugtató érzéséhez vezetett.

¹⁴ Bánátné Tóth Ágnes: Kert és falak
<http://www.encounter.hu/kert-es-falak-0?language=hu>

¹⁵ Kiss Hajnal: A gyermekkori kétnyelvűség
<http://www.encounter.hu/gyermekkor-ketnyelvuseg?language=hu>

¹⁶ Philip Zimbardo: HIP project
<http://heroicimagination.org/>

¹⁷ Hősök Tere prezentáció és beszélgetés:
<http://www.encounter.hu/hosok-tere-prezentacio-es-beszelgetes?language=hu>